

## ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ МАЦУО БАСЬО)

### INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR TEACHING FOREIGN LITERATURE IN SECONDARY SCHOOLS (USING THE EXAMPLE OF STUDYING THE WORKS OF MATSUO BASHO)

У статті аналізується потенціал інноваційних технологій у процесі викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти на прикладі вивчення творчості японського поета Мацуо Басьо (1644–1694). У центрі уваги – актуальність упровадження новітніх методик, що сприяють формуванню ключових компетентностей учнів, зокрема читальної, естетичної, міжкультурної, комунікативної та цифрової. На основі аналізу жанрово-стильових особливостей хайку, філософії дзен-буддизму та культурних кодів Японії XVII ст. обґрунтовано доцільність використання мультимедійних, інтерактивних, ігрових, кооперативних та міжпредметних підходів у процесі вивчення поезії Басьо. Виокремлено ефективні стратегії: віртуальні екскурсії, аудіо– та відеоінтерпретації хайку, створення музичних і візуальних пейзажів, написання власних поетичних творів. Комплексне використання міжпредметної інтеграції (з історією, географією, музикою, образотворчим мистецтвом тощо) дозволяє учням побачити твори Мацуо Басьо у широкому культурному контексті. Наголошено на важливості залучення цифрових платформ (Google Arts & Culture, YouTube, Canva, Padlet, Kahoot!, The Haiku Foundation тощо) як інструментів візуалізації, моделювання культурного контексту й активізації естетичного сприйняття поезії. Обґрунтовується, що інноваційні технології підвищують мотивацію учнів до вивчення літератури, створюють умови для особистісного зростання, розвитку креативності, емпатії та міжкультурної толерантності. Поєднання традиційної східної естетики з сучасними цифровими платформами та інтерактивними стратегіями забезпечує ефективне засвоєння матеріалу та емоційно-ціннісне переживання поезії, що відповідає принципам гуманістичної освіти. Матеріали статті можуть бути використані студентами під час проходження педагогічної практики, вчителями зарубіжної літератури.

**Ключові слова:** інноваційні технології, інтегрований урок, візуалізація, музичний пейзаж, хайку, Мацуо Басьо.

The article analyses the potential of innovative technologies in the process of teaching foreign literature in general secondary education institutions using the example of studying the works of Japanese poet Matsuo Basho (1644–1694). The focus is on the relevance of introducing the latest methods that contribute to the formation of key competencies in students, in particular reading, aesthetic, intercultural, communicative and digital competencies. Based on an analysis of the genre and stylistic features of haiku, Zen Buddhism philosophy, and the cultural codes of 17th-century Japan, the article substantiates the feasibility of using multimedia, interactive, game-based, cooperative, and interdisciplinary approaches in the process of studying Basho's poetry. Effective strategies are identified: virtual tours, audio and video interpretations of haiku, creation of musical and visual landscapes, writing of own poetic works. The comprehensive use of interdisciplinary integration (with history, geography, music, visual arts, etc.) allows students to see Matsuo Basho's works in a broad cultural context. The importance of using digital platforms (Google Arts & Culture, YouTube, Canva, Padlet, Kahoot!, The Haiku Foundation, etc.) as tools for visualisation, modelling cultural context and activating aesthetic perception of poetry is emphasised. It is argued that innovative technologies increase students' motivation to study literature and create conditions for personal growth, the development of creativity, empathy, and intercultural tolerance. The combination of traditional Eastern aesthetics with modern digital platforms and interactive strategies ensures effective assimilation of material and an emotional and value-based experience of poetry, which is in line with the principles of humanistic education. The materials in the article can be used by students during their teaching practice and by teachers of foreign literature.

**Key words:** innovative technologies, integrated lesson, visualisation, musical landscape, haiku, Matsuo Basho.

УДК 373.5.016:821.521.09  
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.3>

**Нікітіна Д.О.,**  
вчитель зарубіжної літератури,  
вчитель II категорії  
Чернівецького ліцею № 7

**Нікоряк Н.В.,**  
канд. філол. наук,  
доцент кафедри зарубіжної літератури  
та теорії літератури  
Чернівецького національного  
університету імені Юрія Федьковича

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах розвитку української освіти особливої актуальності набуває питання оновлення підходів до викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Глобалізаційні процеси, цифровізація та стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вимагають від педагогів не лише глибокого знання змісту навчального матеріалу, а й умінь зацікавити учнів, сформувати в них критичне мислення, естетичний смак і здатність до міжкультурного діалогу. Адже, «успішне викладання світової літератури, – на думку Л. Мацевко-Бекерської, – можливе за гармонійного поєднання

трьох концептуальних вимог: 1) знання літератури у цілісному комплексі авторів, текстів, історичних чинників, теоретичних постулатів тощо; 2) потреба передати своє знання іншим; 3) набір певних навиків організувати свій контакт з іншими з метою передати власне знання» [7]. Однак традиційні методи викладання часто не відповідають цим вимогам і не забезпечують належного рівня мотивації до вивчення художньої літератури, зокрема зарубіжної. У зв'язку з цим постає необхідність упровадження інноваційних освітніх технологій, які сприяють активізації пізнавальної діяльності школярів, залученню їх до процесу інтерпретації

художнього тексту, використанню міжпредметних зв'язків та цифрових ресурсів.

Інноваційні підходи мають на меті не лише передати учням знання, а й сформувати компетентності XXI століття: уміння критично мислити, працювати в команді, користуватись сучасними технологіями та бути відкритим до нових знань і культур. Незважаючи на наявність окремих досліджень у галузі педагогіки, методики викладання літератури та інноваційних технологій, проблема системного впровадження інновацій у викладання зарубіжної літератури в ЗЗСО залишається недостатньо розробленою. Зокрема, потребують подальшого аналізу питання ефективності новітніх методик у формуванні читацької культури учнів, їхнього впливу на навчальні результати та особистісний розвиток, а також специфіка реалізації інновацій з огляду на вікові особливості здобувачів освіти. Особливої уваги заслуговує вивчення літератур народів Сходу, яке часто залишається периферійним у шкільній програмі та сприймається учнями як складне для розуміння через відмінність культурних кодів, символіки та естетичних систем. Інноваційні технології можуть стати ефективним інструментом подолання цих бар'єрів, сприяючи кращому зануренню в контекст східної літературної традиції, розвитку міжкультурної компетентності та толерантного сприйняття іншості.

#### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема впровадження інноваційних технологій у процес викладання зарубіжної літератури активно аналізується в наукових і методичних працях вітчизняних дослідників [7; 10; 15]. У найновішому посібнику «Методика викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти» інноваційним методам та прийомам викладання зарубіжної літератури присвячено окремий розділ [9, с. 135–155]. Увага дослідників О. Дмитренко [4] та А. Москаленко [12] зосереджена безпосередньо на інноваційних методах, серед яких провідне місце займають інтерактивні технології, мультимедійні засоби, ігрові методики та проєктна діяльність. І. Розман [16] розглядає інноваційні технології як засіб розвитку креативного мислення здобувачів освіти старшої школи, наголошуючи на важливості формування високого рівня інтерпретативної культури учнів. Цінним є також досвід Н. Грицак [2], яка аналізує інноваційні підходи до вивчення зарубіжної літератури у вищій школі, що може бути адаптовано до потреб загальної середньої освіти. Методичні рекомендації О. Демчук [3], О. Ніколенко і О. Куцевол [13], В. Шуляр [20], В. Шторлін [19] дають змогу побачити практичні шляхи реалізації новітніх педагогічних підходів, зокрема технологічних моделей сучасного уроку, діалогу культур, нестандартних форм проведення занять, що є особливо важливими у контексті вивчення літератур Сходу.

**Мета статті** – обґрунтування доцільності та ефективності використання інноваційних технологій у процесі викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти на прикладі вивчення творчості Мацуо Басьо; виявлення дидактичного потенціалу східної поезії для формування читацької, естетичної та міжкультурної компетентностей учнів, а також окреслення методичних прийомів, які сприяють глибшому розумінню японської поетичної традиції в умовах сучасного освітнього простору.

#### Виклад основного матеріалу дослідження.

Серед усіх предметів шкільної програми зарубіжна література є однією з основних дисциплін, що формує культурну компетентність учнів, розширює їхній світогляд та розвиває критичне мислення. Особливе місце в цьому процесі посідає знайомство з творами Сходу, що пропонують унікальний погляд на філософію, естетику та духовні цінності інших цивілізацій [14]. Японський поет Мацуо Басьо (1644–1694) займає одне з провідних місць серед митців цього регіону. Його внесок у розвиток жанру хайку, а також глибокі роздуми про природу та людське життя роблять його творчість чудовим інструментом для розвитку предметних компетентностей. Зокрема, це допомагає зрозуміти, як по-різному сприймають красу в різних культурах, на прикладі його поетичних творів [11].

Традиційні методи навчання, орієнтовані переважно на механічне запам'ятовування та відтворення навчального матеріалу, не забезпечують повноцінного осягнення художньої глибини, культурної багатозначності та філософської сутності поезії Мацуо Басьо. У сучасному освітньому просторі, де все більше уваги приділяється **компетентнісному підходу**, виникає гостра потреба впроваджувати новітні методики викладання. Такі інноваційні технології, як віртуальні екскурсії, використання аудіо та відео матеріалів, а також інтерактивні прийоми («Мікрофон», «Грунування» тощо), вже успішно застосовуються на уроках зарубіжної літератури [6]. Вони здатні не лише підвищити зацікавленість учнів до вивчення творчості поетів Сходу, а й сприяти розвитку їхньої креативності, емпатії та здатності до міжкультурної комунікації.

Аналіз хайку Мацуо Басьо потребує особливого підходу, адже цей жанр відзначається лаконічністю, багатозначністю та глибоким підтекстом, який часто ґрунтується на філософії дзен-буддизму [17]. Традиційне читання віршів напам'ять не дозволяє учням осягнути глибинну естетику «ма» (порожнечі) та «кіреджі» (розділового слова), що є ключовими для розуміння хайку. Саме тому потрібно впроваджувати методики, що спонукатимуть школярів до емоційного і творчого розвитку, дозволяючи їм відчувати красу та мудрість японської поезії.

Серед сучасних методик, що можуть бути ефективно застосовані під час опрацювання творчості

Мацуо Басьо на уроках зарубіжної літератури, доцільно виокремити: *інтерактивні та мультимедійні підходи, практичні і творчі завдання, проблемне навчання, кооперативні методи та інтеграцію з іншими предметами, використання цифрових інструментів.*

Найбільш перспективними у контексті вивчення творчості Мацуо Басьо видаються **інтерактивні та мультимедійні підходи**, оскільки вони передбачають активне використання різноманітних онлайн-ресурсів та цифрових інструментів, що сприяють візуалізації змісту й формуванню глибшого розуміння поетичного тексту. Серед них: віртуальні екскурсії, перегляд документальних фільмів про Японію XVII століття, дзен-буддизм, мистецтво хайку, прослуховування читання хайку різними мовами, в тому числі в оригіналі, створення або використання інтерактивних карт, що відображають маршрути подорожей Басьо та місця створення його хайку, використання інтерактивних дошок для спільного створення «хмари слів» до хайку, візуалізації асоціацій, мозкового штурму.

**Віртуальні екскурсії** відкривають унікальні можливості для просторового та часового занурення у світ Мацуо Басьо. Завдяки сучасним технологіям, учні можуть «відвідати» місця, де жив і творив поет, пройтися його маршрутами, побачити пейзажі, що надихали його на створення безсмертних хайку. Це не лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, а й формує емоційний зв'язок з епохою та особистістю поета.

Один із ключових аспектів творчості Мацуо Басьо – його мандрівки, зокрема ті, що стали основою для створення збірки «Оку-но хосоміті» («Стежками Півночі») [8]. Застосування віртуальних екскурсій у процесі навчання дає змогу не лише перелічити географічні назви, згадані у творі, а й візуалізувати описані місця, занурити учнів в атмосферу подорожі та сприяти глибшому розумінню контексту поезії. Наприклад, платформа *Google Arts & Culture* [25] надає доступ до низки віртуальних турів історичними місцями Японії, традиційними храмами та садами, що може бути використано як ефективний дидактичний інструмент для моделювання культурного простору епохи Мацуо Басьо. Завдяки таким ресурсам учні отримують можливість здійснити віртуальне занурення в естетичне середовище XVII століття, ознайомитися з ландшафтами та архітектурними об'єктами, що стали джерелом натхнення для поета, та глибше усвідомити культурні коди, які визначають поетичний світ хайку.

*Центральна бібліотека Токіо* [18] надає вільний доступ до унікального діджитал-музею епохи Едо, що є безцінним джерелом для вивчення культурного та повсякденного життя Японії того періоду. Цей ресурс містить оцифровані укійо-е, стародавні карти, рукописи, предмети побуту та архітектурні

макети, які відтворюють атмосферу епохи, в якій жив і творив Мацуо Басьо. Перед початком аналізу хайку автора, можна запропонувати учням звернути увагу на розділи музею, присвячені японським пейзажам, зображенням міського життя Едо, традиційним костюмам, предметам мистецтва та побуту. Це дозволить учням «зануритися» в епоху, побачити, як виглядали місця, де подорожував Басьо, і які образи могли надихнути його на створення поезій. Наприклад, розглядання гравюр із зображенням гори Фудзі, квітучої сакури чи осіннього листа допоможе краще зрозуміти символізм цих образів у хайку. Крім того, хайку Мацуо Басьо часто базуються на «миттєвому осяянні» – саторі, яке пов'язане зі спогляданням природи та повсякденних явищ. Діджитал-музей дозволяє учням візуалізувати ці явища. Наприклад, якщо хайку описує «старий ставок» або «квакання жаби», можна знайти відповідні зображення природних ландшафтів або анімаційні реконструкції побутових сцен. Це допомагає не тільки краще зрозуміти конкретні образи, але й відчувати медитативний характер японської поезії.

Поринути в епоху Мацуо Басьо можна й за допомогою мобільних застосунків. Так, музей Едо-Токіо пропонує віртуальну мандрівку *Hyper Edohaku* [30], що дозволяє користувачам досліджувати історію та культуру Едо (сучасного Токіо) за допомогою застосунку для смартфонів. *Hyper Edohaku* використовує ігрову платформу для відтворення періоду Едо, зокрема району Рьоґоку, включаючи міст Рьоґокубасі та річку Суміда. Учні зможуть досліджувати 3D-реконструкцію району Рьоґоку, знаходити та збирати предмети з колекції музею, а також відчувати повсякденне життя в Едо. Додаток також допомагає відчувати себе учасником таких подій, як кавабіракі (річковий фестиваль) та матчу з боротьби сумо в храмі Екоін. Під час віртуальної мандрівки можна зустріти таких відомих митців, як Кацусіка Хокусай та Геннай Хірага. Використання цього застосунку під час вивчення творчості Мацуо Басьо забезпечить більш глибоке розуміння того, як повсякденне життя, філософські погляди та естетичні уподобання поета втілювалися в його творах.

Використання 3D-моделей та панорамних зображень, доступних на платформах на кшталт *Sketchfab* [37], де можна знайти моделі японських храмів, традиційних будинків, дозволяє інтегрувати візуальні елементи, що ілюструють архітектуру та мистецтво Японії XVII століття. Це допомагає учням зрозуміти естетичні принципи, такі як «вабі-сабі» (краса недосконалості та швидкоплинності), які є невід'ємною частиною хайку Басьо.

Для ефективного використання віртуальних екскурсій на уроках зарубіжної літератури рекомендуємо організовувати дискусії, що спонукають учнів до рефлексії над побаченим та його зв'язком

з поезією Басьо. Наприклад, можна запропонувати учням відповісти на питання: «Як побачені пейзажі допомагають вам краще зрозуміти хайку про природу?», «Які елементи японської культури, побачені під час екскурсії, відображені у віршах Басьо?». Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, естетичного сприйняття і міжкультурної чутливості.

**Відеоматеріали** також є чудовим способом подати навчальний матеріал, особливо коли йдеться про культури, віддалені у часі та просторі. Вони дозволяють краще зрозуміти інформацію, викликають емоції та спрощують розуміння складних концепцій. При вивченні творчості Мацуо Басьо можна використовувати документальні фільми про Японію XVII століття та дзен-буддизм. Перегляд фрагментів цих фільмів дозволяє учням краще зрозуміти соціально-політичний та культурний контекст, у якому жив і творив Басьо. Фільми, що розповідають про основи дзен-буддизму, його вплив на японське мистецтво та філософію, допомагають розкрити глибинний сенс багатьох хайку Басьо. Наприклад, на платформі YouTube можна знайти численні документальні фільми та освітні відео про історію Японії та дзен-буддизм [5; 23; 40].

**Прослуховування професійних читань хайку**, як в оригіналі (з субтитрами або перекладом), так і в художніх перекладах українською мовою, сприяє розвитку естетичного сприйняття поезії. Відео, де читання супроводжується візуальним рядом (пейзажами, каліграфією, традиційною музикою), створює цілісну атмосферу, допомагаючи учням відчувати ритм, мелодику та настрій хайку. YouTube пропонує велику кількість відеозаписів декламації хайку, що можуть бути використані на уроках [33].

Серед практичних і творчих завдань під час вивчення творчості Мацуо Басьо можна виокремити *написання власних хайку, створення ілюстрацій та музичних пейзажів до хайку поета*.

**Написання власних хайку** – чудовий спосіб краще засвоїти матеріал. Коли учні створюють свої вірші, вони не просто запам'ятовують правила, а застосовують їх на практиці. Це допомагає розвинути мислення та покращити навички аналізу та синтезу. Написання хайку вимагає від учнів уважно спостерігати за світом. Їм потрібно вміти виокремлювати головні образи та деталі, відкидати зайве, а також передавати емоції та філософські думки у короткій формі. Це допомагає розвинути чутливість до художнього слова та розуміння поетичної мови. Створення власного твору приносить задоволення та відчуття причетності до мистецтва. Це посилює емоційну реакцію на вивчений матеріал, роблячи його більш особистісно значущим.

Написання власних хайку може мати різні форми. Наприклад, після вивчення основних правил хайку (складова структура 5-7-5, «кіре-джі» – «ріжуче

слово», «кіго» – «сезонне слово», образність), можна запропонувати учням написати хайку за власними спостереженнями за природою (вікно класу, шкільний двір) або за ілюстраціями, що відображають різні пори року. Можна також прочитати відомі хайку Басьо та запропонувати учням написати *хайку-відповідь*, що продовжує або розвиває думку, образ, або емоцію оригінального вірша.

Щоб заглибитись в аналіз творчості Басьо після вивчення його біографії та подорожей, учням можна запропонувати уявити себе в ролі мандрівника та створити хайку, що відображає їхні враження від уявних пейзажів, зустрічей чи роздумів у дорозі. Це можна поєднати з віртуальними екскурсіями, про які згадувалося раніше. Цікавим є метод «хайку-настрій» – написання хайку, що є відображенням певного настрою (самотність, радість, смуток, спокій). Учні можуть об'єднатися в групи та створити власні тематичні збірки хайку (наприклад, «Хайку про осінь», «Міські хайку»), використовуючи власні твори та, за бажанням, ілюстрації.

Варто пам'ятати, що для якісного впровадження методики написання хайку вчитель повинен чітко пояснити правила та філософію хайку: важливо не лише вказати на структуру 5-7-5, а й пояснити такі поняття, як «сабі», «вабі», «аваре», «юген», роль сезонного слова («кіго») та «ріжучого слова» («кіре-джі»). На своїх уроках пропонуємо створити відповідну атмосферу: прослухати традиційну японську музику, переглянути ілюстрації японського живопису (укійо-е) або відеоролики про японську природу. Після уроку варто організувати виставку учнівських хайку (на стенді, у шкільній газеті, на шкільному сайті або в закритій онлайн-групі), адже це підвищує мотивацію та створює відчуття цінності учнівської творчості.

**Візуалізація** – це дуже корисний інструмент для навчання, адже більшість людей краще сприймають інформацію зором. У літературі вона допомагає перетворити абстрактні образи та емоції з тексту на щось зрозуміле та конкретне. Це розвиває не лише аналітичне мислення, а й образне, що сприяє глибшому зануренню у твір. Оскільки хайку є надзвичайно образним жанром, де кожне слово має вагу, візуалізація дозволяє учням «побачити» ці образи, перевести їх із вербальної форми в графічну. А це, у свою чергу, покращує розуміння лаконічності та багатозначності хайку. Ілюстрування хайку вимагає від учня власної інтерпретації, розуміння прихованих смислів, асоціацій, які викликає поезія. Кожен учень створює унікальний візуальний образ, що відображає його особисте сприйняття вірша. Ця методика органічно поєднує літературу з образотворчим мистецтвом, розвиваючи художньо-естетичні компетентності. Учні дізнаються про особливості японського живопису, каліграфії, що сприяє усвідомленню культурного контексту хайку.

**Створювати ілюстрації до хайку** Мацуо Басьо можна на різних етапах його вивчення, застосовуючи різні технології. Так, методика «Хайку в малюнку» полягає в тому, що після прочитання та короткого обговорення вірша, учні швидко малюють ескіз або простий малюнок, який ілюструє їхнє перше враження від поетичного тексту. Це може бути виконано олівцями, маркерами або навіть у цифрових графічних редакторах. Можна також запропонувати учням намалювати асоціативний малюнок, – те, що асоціюється у них з конкретною поезією, не обмежуючись буквальним ілюструванням. Це сприяє розвитку асоціативного мислення та пошуку прихованих смислів.

Під час поглибленого вивчення творчості Басьо рекомендуємо використати метод «Візуалізація кіго». Обговоривши роль «сезонних слів» (кіго) у хайку, запропонуйте учням створити серію ілюстрацій до віршів. Головна увага має бути приділена тому, як візуалізувати сезонні образи та як вони пов'язані з настроєм хайку.

Цікавим для учнів буде і створення хокку-е – зображення в традиційному японському жанрі, що поєднує хайку з малюнком (зазвичай тушшю) і каліграфією. Можна запропонувати учням створити й власні хокку-е, дотримуючись мінімалістичної естетики японського мистецтва. Однак це вимагає попереднього ознайомлення з японським живописом (сумі-е) або каліграфією. Ресурси, такі як Pinterest [36] або Google Зображення [27] за запитом «Japanese Sumi-e», «Haiku illustration examples» або «Haiga», стануть джерелом натхнення та прикладом.

В якості домашнього завдання учні можуть використовувати графічні редактори (наприклад, Canva, Procreate, або простіші онлайн-інструменти для малювання) для створення цифрових ілюстрацій до хайку. Це дозволяє експериментувати з різними стилями, кольорами та композиціями, а також легко ділитися роботами. Завдання може включати використання японських мотивів, таких як сакура, гори, річки, традиційні будівлі.

**Аудіалізація**, або процес перетворення літературних образів у звукові форми, є маловивченим, але надзвичайно перспективним напрямом у викладанні літератури. Ця методика залучає слух, що дозволяє учням емоційно та чуттєво зануритися у світ художнього твору. Коли ми вивчаємо хайку Мацуо Басьо, де головне – це природа, її звуки та швидкоплинні моменти, створення музичних пейзажів стає не просто творчим завданням, а глибоким способом інтерпретації та розуміння. Хайку Басьо часто передають тонкі емоції, такі як спокій, самотність, чи відчуття швидкоплинності. Коли учні створюють музичні пейзажі до хайку, їм потрібно визначити ці емоції та знайти відповідні звуки, щоб їх передати. Це сприяє розвитку емоційної чутливості. Таке завдання змушує учнів

замислитися, як саме звучать «старий ставок» або «сплеск води», «крик зозулі» чи «холодний вітер». Це стимулює аудіальне мислення, розвиває уяву та здатність до креативного пошуку нестандартних рішень. Аналізуючи звуки в хайку, учні також звертають увагу на фоніку вірша, роль алітерацій та асонансів, що поглиблює їхнє розуміння поетичної мови та образності.

Впровадження методики створення музичних пейзажів на уроках зарубіжної літератури вимагає певних підготовчих етапів. Зокрема, після прочитання хайку, варто запропонувати учням створити «звукову карту хайку» – виокремити всі згадки про звуки (прямі чи приховані). Наприклад, у хайку про жабу та ставок – «сплеск води». У хайку про цицаду – її «крик». У хайку про бамбук – «шурхіт». Обговорити, які асоціації викликають ці звуки та як вони впливають на настрій вірша. Далі можна запропонувати учням прослухати фрагменти традиційної японської музики (наприклад, для сякухаті, кото або сангена/сямісена), обговорити її характер, тембр, ритм, медитативність та зв'язок з природою. Це допоможе сформувати уявлення про музичну естетику, близьку до духу хайку Басьо. Багато прикладів такої музики доступні на YouTube.

Учні можуть використовувати записи природних звуків (шум води, спів птахів, вітер, дощ) для створення звукового фону до хайку. Ці записи легко знайти на YouTube або спеціалізованих бібліотеках звуків [24; 31]. Завдання полягає у виборі тих звуків, які найбільш точно відтворюють атмосферу та образність вірша. Можна пропонувати використання простих музичних інструментів (шумові інструменти, флейти, дзвіночки, металофони) для створення мелодичних чи ритмічних фрагментів, що передають настрій хайку. Так, легкий дзвін може символізувати падіння пелюстки сакури.

Учні з досвідом роботи з комп'ютерною музикою можуть використовувати цифрові аудіо робочі станції (DAW) або онлайн-секвенсори [22] для створення більш складних музичних композицій до хайку. Це дозволяє експериментувати з тембрами, динамікою та структурою. Також можна запропонувати учням створити не просто фон, а короткий «звуковий наратив», що розкриває зміст хайку через послідовність звуків. Наприклад, для хайку про жабу: тиша – звук жаби – сплеск – знову тиша.

Перед створенням музичного пейзажу варто забезпечити сприятливу атмосферу. Прослуховування хайку в тиші, з заплющеними очима, може допомогти учням зосередитися на звукових образах. Можна показати учням приклади музичних інтерпретацій поезії (не обов'язково хайку), щоб вони мали орієнтири. Важливо підкреслити, що немає «правильних» чи «неправильних» звуків, головне – як вони передають настрій та зміст хайку. Після створення кожний учень або група

презентує свій музичний пейзаж, пояснюючи свій вибір звуків та інструментів. Це сприяє розвитку навичок презентації та аргументації.

Для **проблемного** та **дослідницького навчання** можна використовувати метод **«Мозковий штурм»** (обговорення «вічних питань», порушених у творчості Басьо (сенси життя, природа, швидкоплинність, самотність)), **дослідницькі проекти** щодо певних аспектів творчості Басьо (наприклад, вплив дзен-буддизму, роль природи, особливості перекладів, порівняння з іншими поетами), **дебати** на теми, пов'язані з творчістю Басьо (наприклад, «Чи є хайку лише формою, чи це філософія життя?»).

Результативними є **комунікативні та кооперативні методи**, що передбачають роботу в малих групах. До таких методів, зокрема, належать **«Карусель»** (кожна група обговорює одне хайку, потім групи міняються хайку, **доповнюючи попередні записи**), «Пазли» (кожна група вивчає окремий аспект творчості Басьо, потім обмінюються інформацією, формуючи цілісну картину), **«Мозаїка»** (кожен учень готує матеріал за певним хайку, потім ділиться ним зі своєю групою).

Вивчення поезії Мацуо Басьо – це чудова нагода для проведення **інтегрованих уроків**. Адже міжпредметна інтеграція є важливою частиною сучасної освіти, що допомагає учням сформувати цілісний світогляд та бачити зв'язки між різними галузями знань. Хайку Басьо тісно пов'язані з культурою, історією, філософією та мистецтвом Японії. Тому об'єднання уроків зарубіжної літератури з іншими предметами дозволяє розширити сприйняття, забезпечити глибше розуміння творчості поета та сформувати комплексні компетентності. Такий підхід допомагає учням не просто запам'ятати факти, а й осмислити культурний феномен хайку в його широкому контексті.

При вивченні творчості Мацуо Басьо можлива інтеграція з низкою навчальних дисциплін, що збагачує освітній процес та робить його більш цікавим та ефективним.

**Інтеграція з уроками історії** допоможе дослідити епоху Едо (XVII ст.) в історії Японії, коли жив і творив Басьо. Учні можуть вивчати особливості політичного устрою, соціальної структури, роль самураїв, розвиток міст. Це сприяє розумінню, у який спосіб тогочасні реалії відбилися на світогляді та поезії Басьо, зокрема й на його мандрівках. Вивчення історії філософських шкіл Японії, зокрема дзен-буддизму, даосизму та конфуціанства дозволяє усвідомити, як ідеї про швидкоплинність світу (мудзьо), єдність людини і природи, шлях до просвітлення (саторі) вплинули на тематику, образи та медитативний характер хайку Басьо.

На уроці **географії** можна досліджувати маршрути подорожей Басьо, зокрема місця, пов'язані

з мандрівками поета, особливо збірка «Оку-но хосомічі» («Стежками Півночі») [8]. Використання *карт, віртуальних екскурсій* [26; 28] дозволяє учням відтворити його маршрути, побачити рельєф, річки, гори, які надихали поета на створення хайку. Це сприяє кращому розумінню конкретних образів природи в його поезії. Також цікавим буде ознайомлення з кліматичними зонами та природними явищами Японії, адже обговорення особливостей клімату Японії, сезонних змін, є ключовими для розуміння «кіго» (сезонних слів) у хайку.

**Образотворче мистецтво** допоможе ближче познайомитись з японським живописом та графікою. Аналіз естетики японського живопису (сумі-е – живопис тушшю, укйо-е – гравюри), каліграфії, вивчення принципів мінімалізму, асиметрії, «порожнечі» в японському мистецтві, допоможуть глибше пізнати естетику хайку.

На уроках **музичного мистецтва** можна запропонувати учням прослухати зразки традиційної японської музики (наприклад, для сякухаті, кото, сямисена), обговорити її медитативний характер, зв'язок з природою та філософією. Це дозволить школярам поринути і відчути атмосферу, яка могла супроводжувати створення хайку.

Інтегруючи вивчення творчості Мацуо Басьо в урок **біології**, можна розглядати хайку як форми екологічного мислення, що підкреслює гармонію людини з природою, шанобливе ставлення до навколишнього світу.

Вивчення Басьо, об'єднане з іншими предметами, допомагає учням сформувати цілісну картину світу. Вони бачать, як література переплітається з іншими сферами людських знань та діяльності. На таких уроках поезія сприймається не як окремий текст, а як частина широкого культурного полотна. Окрім літературних, учні розвивають історичні, географічні, художньо-естетичні, філософські та комунікативні компетентності.

Використання **цифрових інструментів** під час вивчення творчості Мацуо Басьо дає нові можливості для глибшого розуміння краси хайку та японської культури в цілому. Оскільки Басьо є основоположником жанру хайку, потрібно не лише ознайомити учнів з його найвідомішими творами, а й дати розуміння контексту, філософії та еволюції цього унікального поетичного жанру. Сайт *The Haiku Foundation* [38] є невичерпним джерелом інформації та ресурсів, які можуть значно збагатити уроки зарубіжної літератури. Розділ «About Haiku» (Про хайку) містить визначення хайку, його історію, ключові характеристики (кіго, кіре), форми та еволюцію. Учнім пропонується ознайомлення з академічним підходом до жанру, що сприяє глибшому розумінню, наприклад, чим хайку Басьо відрізняється від інших форм поезії. Хоча ми вивчаємо Басьо, важливо показати, що хайку – це живий

жанр. Розділ «Modern Haiku» (Сучасне хайку) демонструє розвиток хайку в сучасному світі, зокрема в англomовній поезії, і як принципи, закладені Басьо, впливають на сучасних авторів. Розділи «Essays» (Есе) та «Resources» (Ресурси) містять наукові та критичні статті про хайку. Вчитель може знайти матеріали про Басьо, його вплив на інших поетів, теоретичний аналіз конкретних хайку. Це дозволить поглибити розуміння філософського підтексту його творів, зв'язку з дзен-буддизмом, концепціями «сабі» та «вабі». У розділі «Archives» (Архіви) можна знайти записи аудіо- або відеопрезентацій, лекцій, читань хайку. Це матеріал допоможе учням краще відчувати ритм і настрої японської поезії, навіть якщо це переклад. Оскільки сайт переважно англomовний, вчителю слід заздалегідь підготувати ключові фрагменти або перекласти їх. Для учнів з достатнім рівнем володіння англійською мовою це буде чудовою можливістю попрактикуватися у читанні фахових текстів.

Одним із ефективних підходів застосування цифрових інструментів є використання **інтерактивних дошок** або **спеціалізованих веб-сервісів** для створення візуальних карт, що ілюструють подорожі Басьо, таких як *Miro* [34] чи *Padlet* [35]. Учні можуть колективно відзначати ключові місця його мандрівок, додавати зображення, короткі цитати з хайку, написаних у цих локаціях, та посилання на додаткові матеріали. Такий підхід не лише сприяє кращому запам'ятовуванню біографічних фактів, а й допомагає усвідомити зв'язок між життям поета та його творчістю.

Крім того, щоб розвинути творчі здібності та практично застосувати знання про хайку, учням можна запропонувати створити власні **цифрові «хайку-книжки»** або **анімовані презентації**. Для цього можна використовувати такі інструменти, як *Canva* [21] або *Google Slides* [29]. Це дозволить їм не тільки відтворити форму хайку, а й спробувати передати власні враження та почуття, наслідуючи майстра.

Інтерактивні платформи, такі як *Kahoot!* [32] та *Wayground* [39], є чудовими інструментами для перевірки та поглиблення розуміння матеріалу в ігровій формі, що робить навчання цікавішим та ефективнішим для учнів. *Kahoot!* ідеально підходить для фронтальної роботи в класі, створюючи атмосферу змагання та азарту. Його можна використати для перевірки базових знань. Для цього можна створити вікторину з питаннями на кшталт: «Хто такий Мацуо Басьо?», «Що таке хайку?», «Скільки складів у хайку?», «Які теми найчастіше зустрічаються в поезії Басьо?». Можна створити завдання для перевірки опанування термінів, пов'язаних з японською поезією: «кіго», «сабі», «вабі», «дзен-буддизм». Це дозволить швидко оцінити рівень засвоєння основних фактів. Також ця платформа дозволяє аналізувати вивчені хайку – можна розмістити у *Kahoot!* окремі хайку

Басьо і запропонувати учням обрати правильну відповідь щодо їхнього змісту, настрою, використаних художніх засобів (наприклад, «Який образ є центральним у цьому хайку?»), або ж надати кілька хайку (одне з них належить Басьо, інші – ні) і попросити учнів визначити твір Мацуо Басьо.

*Wayground* дає більше свободи, дозволяючи учням працювати у своєму власному темпі. Це ідеально підходить для домашніх завдань, самостійної роботи або повторення перед контрольною роботою. На цій платформі можна створити детальніші питання про життя Басьо, його подорожі, вчителів та ключові події, що вплинули на його творчість. Завдання можуть бути спрямовані на розуміння принципів дзен-буддизму, відображених у поезії Басьо, а також концепцій «сабі» та «вабі». Можна запропонувати завдання, де учням потрібно доповнити хайку, або ж обрати найбільш вдалий рядок, що відповідає стилю Басьо (хоча це більше оцінка, ніж перевірка). Використання *Kahoot!* та *Wayground* на уроках зарубіжної літератури сприятиме кращому запам'ятовуванню матеріалу та формуванню стійкого інтересу до світової літератури.

Цікаві методи пропонує у своїх посібниках «50 сучасних стратегій залучення учнів до читання» завідувачка кафедри гуманітарної освіти Львівського ОІППО Анна-Марія Богосвятська [1]. Зокрема, під час вивчення творчості Мацуо Басьо можна використати такі методи, як **«Email автору»** (написання електронного листа автору твору, де учні можуть поділитися з автором враженнями від поезії, поставити запитання та придумати електронну адресу письменника), **«Конструктор закладок»** (створення книжкових закладок за мотивами хайку, які можна вирізати і користуватися), **«Ліричний зв'язок»** (учні мають обрати три пісні, пов'язані з тематикою прочитаних хайку), **«Читай реп!»** (написання репу за мотивами прочитаного хайку), **«Наживо з місця події»** (учні можуть уявити себе репортерами, які наживо описують те, про що розповідає Басьо у поезіях), **«Літературна вечірка»** (створення плану святкування тематичної вечірки в стилі епохи Едо та творчості Басьо), **«Коктейль емоцій»** (зафарбовування склянки різними кольорами, що символізують емоції, які викликає прочитане хайку).

Використання цих сучасних методик зробить уроки зарубіжної літератури більш цікавими, динамічними та захопливими. Учні не просто засвоять необхідний матеріал, а й зможуть відчувати, зрозуміти та по-справжньому полюбити творчість Мацуо Басьо. Це дозволить їм глибше зануритися у світ хайку, відчувати його філософію та естетику, а також побачити, як поезія може торкатися душі та викликати сильні емоції. Замість сухого запам'ятовування, діти отримають живий досвід взаємодії з мистецтвом, що сприятиме їхньому

всебічному розвитку та формуванню ціннісного ставлення до культурної спадщини.

**Висновки і перспективи дослідження.** Впровадження інноваційних технологій у процес викладання зарубіжної літератури, зокрема при вивченні творчості Мацуо Басьо, відкриває широкі можливості для формування читацької, естетичної, міжкультурної та цифрової компетентностей учнів. Аналіз поетики хайку у поєднанні з віртуальними екскурсіями, аудіо- та відеоконтентом, творчими й кооперативними методами навчання сприяє глибшому розумінню японської поезії та її філософського підґрунтя. Комплексне використання міжпредметної інтеграції (з історією, географією, музикою, образотворчим мистецтвом тощо) дозволяє учням побачити твори Мацуо Басьо у широкому культурному контексті. Запропоновані методики активізують емоційне залучення, креативне мислення та інтерпретативну діяльність учнів, підвищують мотивацію до вивчення літератури та формують навички XXI століття. Поєднання традиційної східної естетики з сучасними цифровими платформами та інтерактивними стратегіями забезпечує не лише ефективне засвоєння матеріалу, а й емоційно-ціннісне переживання поезії, що відповідає принципам гуманістичної освіти.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розширенні методичних підходів до вивчення східної поезії в ЗЗСО, зокрема через аналіз творчості інших японських поетів; в емпіричному вивченні ефективності запропонованих інноваційних стратегій у формуванні читацької, естетичної та міжкультурної компетентностей; у створенні цифрових освітніх ресурсів, адаптованих до шкільної програми; а також у дослідженні можливостей інтеграції таких методик в інклюзивне середовище та загальну систему гуманітарної освіти.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богосвятська А.-М. Натхнення: Простір ідей і натхнення для вчителя. URL: <https://bogosvyatska.com> (дата звернення: 23.05.2025).
2. Грицак Н. Інноваційні підходи до вивчення зарубіжної літератури у вищій школі. *Освітнологічний дискурс*. 2018. № 1–2 (20–21). С. 188–199.
3. Демчук О. Нестандартні уроки з літератури. 9–11 класи : метод. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 144 с.
4. Дмитренко К. Інноваційні методи викладання зарубіжної літератури : посібник. Харків : Основа, 2018. 92 с.
5. Епоха Едо – правління Сьоґунату Токугава. Самураї, самоізоляція Японії. URL: <https://youtu.be/sEmNBODAAAtE/> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури. На Урок. 2024. 3 березня. URL: <https://naurok.com.ua/innovaciyni-tehnologi-na-urokah-zarubizhno-literaturi-400947.html> (дата звернення: 11.06.2025).
7. Мацевко-Бекерська Л. В. Методика викладання світової літератури: навч.-метод. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 296 с.
8. Мацуо Басьо. Стежками Півночі / перекл. Т. Комарницька. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 208 с.
9. Методика викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти : навч. посіб. / Ю. Ісапчук, А. Тичініна, А. Сажина, Н. Нікоряк, К. Калинич, П. Рихло, Р. Дзик, Г. Іванчук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 304 с.
10. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Вища школа, 2007. 415 с.
11. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) / автори О.М. Ніколенко, О.О. Ісаєва, Ж.В. Клименко, Л.В. Мацевко-Бекерська та ін. 2023. 103 с.
12. Москаленко А. А. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. 2019. № 13/14. С. 3–6.
13. Ніколенко О., Куцевол О. Сучасний урок зарубіжної літератури. 5–11 клас : посіб. для вчителя. Київ : Академія, 2003. 288 с.
14. Нікоряк Н.В. Література Далекого Сходу (Частина 2-га. Література Японії): Методичні рекомендації (для студентів філологічного факультету спеціальності «Філологія (зарубіжна література та теорія літератури)»). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 48 с.
15. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава : ПНПУ, 2021. 109 с.
16. Розман І.І. Інноваційні технології як засіб формування креативного мислення здобувачів старшої школи на уроках зарубіжної літератури. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 1(19). С. 726–734.
17. Фока М. В. Йодзьо в хайку (на основі аналізу поетичних творів Мацуо Басьо). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2017. 1 (13). С. 110–117.
18. Центральна бібліотека Токіо. URL: [https://www.library.metro.tokyo.lg.jp/portals/0/edo/tokyo\\_library/english/index.html](https://www.library.metro.tokyo.lg.jp/portals/0/edo/tokyo_library/english/index.html) (дата звернення: 9.06.2025).
19. Шторлін В. Інтерактивні методи в діалозі культур. *Українська мова та література*. 2004. № 5. С. 39–43.
20. Шуляр В. Сучасний урок літератури: технологічні моделі : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 136 с.
21. Canva. Design anything. URL: <https://www.canva.com/> (дата звернення: 10.06.2025).
22. Chrome Music Lab. URL: <https://musiclab.chromeexperiments.com/> (дата звернення: 11.06.2025).
23. EASTERN PHILOSOPHY – Matsuo Basho. URL: <https://youtu.be/90-2Dg2CJdw> (дата звернення: 11.06.2025).
24. Freesound. URL: <https://freesound.org/> (дата звернення: 11.06.2025).
25. Google Arts & Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/> (дата звернення: 10.06.2025).
26. Google Earth. URL: <https://earth.google.com/> (дата звернення: 11.06.2025).
27. Google Зображення. URL: <https://images.google.com/> (дата звернення: 10.06.2025).

28. Google Maps. URL: <https://www.google.com/maps/> (дата звернення: 9.06.2025).
29. Google Slides. URL: <https://workspace.google.com/products/slides/> (дата звернення: 12.06.2025).
30. Hyper Edohaku. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=jp.or.rekibun.hyperedohaku&hl=uk> (дата звернення: 11.06.2025).
31. Jamendo. URL: <https://www.jamendo.com/> (дата звернення: 11.06.2025).
32. Kahoot! URL: <https://kahoot.it> (дата звернення: 12.06.2025).
33. Matsuo Basho haiku reading. URL: [https://www.youtube.com/results?search\\_query=Matsuo+Basho+haiku+reading](https://www.youtube.com/results?search_query=Matsuo+Basho+haiku+reading) (дата звернення: 9.06.2025).
34. Miro. Digital Whiteboard for Visual Collaboration. URL: <https://miro.com/> (дата звернення: 11.06.2025).
35. Padlet – Visual Collaboration for Creative Work and Education. URL: (дата звернення: 12.06.2025).
36. Pinterest. URL: <https://www.pinterest.com/> (дата звернення: 11.06.2025).
37. Sketchfab. URL: <https://sketchfab.com/> (дата звернення: 12.06.2025).
38. The Haiku Foundation. URL: <https://thehaikufoundation.org/> (дата звернення: 12.06.2025).
39. Wayground. URL: <https://wayground.com/> (дата звернення: 12.06.2025).
40. What is Zen Buddhism? URL: <https://youtu.be/NZBDW8l4wIU>, (дата звернення: 13.06.2025).